

Таке співвідношення ракурсів у профілактиці адміністративних правопорушень потребує наявності відповідного механізму даної діяльності та вимагає його класифікації за групами напрямків, які дають змогу безпосередньо підійти до самого змісту профілактики. Подібне бачення проблеми можна знайти в роботах українських вчених – юристів, зокрема, у Є.В. Додіна, який в системі профілактичних заходів на перший план висуває організаційні та технічні заходи [6, с.32]. Але погоджуючись з тим, що профілактика адміністративних правопорушень включає зазначені Є.В. Додіним заходи, ми вважаємо, що вона не обмежується організаційними та технічними її складовими. Тому пропонуємо підійти до профілактики за такими основними аспектами: морально-психологічний, культурно-ідеологічний, педагогічно-пропагандистський, організаційно-правовий, організаційно-технічний.

Ці напрямки профілактики, на нашу думку, найбільш актуальні, охоплюють досить широке коло питань, які вимагають негайного вирішення.

Організаційно-правовий напрямок профілактики адміністративних правопорушень у сфері вантажних перевезень нами вважається цікавим саме тому, що надає змогу розглядати цю діяльність як в широкому, так і в вузькому значенні слова.

Список літератури:1. Большая советская энциклопедия. М., 1975. 2. Додин Е.В. Административная деликтология: Учебное пособие. Одесса: АО Бахва, 1997. 3. АLEXIN A.П. Административная ответственность за правонарушения на транспорте. М., 1967. 4. Жалинский А.Э., Костицкий М.В. Эффективность профилактики преступлений и криминологическая информация. Львов, 1980. 5. Кудрявцев В.Н. Причины правонарушений: Монография. М., 1976. 6. Додін Є. Організація профілактики адміністративних проступків // Право України. 1992. № 9.

Надійшла до редколегії 28.09.05

В.Г. Волошанюк

НОВІТНІ ЕЛЕКТРОННІ ВИБОРЧІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Сучасний етап розвитку світового суспільства характеризується підвищенням значення інформаційної сфери¹, яка набуває ролі системоутворюючого чинника життя людства, впливаючи як на соціальну, так і політичну складові суспільства. У ході технічного прогресу цей вплив неухильно зростає і відіграє визначальну роль у становленні інформаційного суспільства, стійкість якого базується на стимулюючих розвиток людини демократичних цінностях, зокрема таких, як вільний обмін інформацією і знаннями. Відправною точкою у побудові інформаційного суспільства є демократія, що стає найбільш поширеною формою урядування в усьому світі. У зв'язку з цим світової актуальності набуває проблема забезпечення основних між-

¹ Сфера суспільного життя, складовими якої є: суб'єкти інформаційної взаємодії; власне інформація; інформаційна інфраструктура і суспільні відносини, що виникають у зв'язку з формуванням, передачею, розповсюдженням, зберіганням інформації та її обміном.

народних принципів існуючої політичної системи, які регулюють найбільш важливі для даного етапу розвитку цивілізації міждержавні відносини, – принципів поваги прав, свобод та інтересів людини взагалі, і зокрема загального, рівного і прямого виборчого права, гарантованого міжнародними та вітчизняними нормативно-правовими актами [1-5]. Це проблема також безпосередньо пов'язана з найважливішими завданнями, що поставили перед Україною після виборів Президента у 2005 році. Належне забезпечення виборчого права має вагомe значення як для розвитку вітчизняної науки, так і практичної діяльності будь-якої державної інституції, оскільки лише через обрану владу народ України має змогу втілювати в життя своє бачення подальшого розвитку нашої держави взагалі, та її складових сфер діяльності зокрема.

Питання забезпечення волевиявлення громадської думки шляхом загального, рівного і прямого виборчого права не є новим, йому присвячено чимало досліджень як вітчизняних, так і закордонних науковців. Але більшість авторів розробляли організаційно-правові аспекти традиційної системи голосування через паперові виборчі бюлетені [див. напр.: 6] Останнім часом з'явилися дослідження інформаційно-технічних аспектів організації виборів за допомогою новітніх електронних виборчих технологій.

Метою роботи є проведення загального комплексного аналізу електронних виборчих технологій, в якому поєднуються як організаційно-правові, так і інформаційно-технічні та економічні аспекти. Через відсутність спеціальної літератури такого змісту цей аналіз будується на опосередкованих висновках експертів з тієї чи іншої галузі практичних знань та повідомленнях наукових новин (здебільшого публікації в весвітній комп'ютерній мережі Інтернет).

Більшість розвинених країн світу вже досягли значних успіхів у розбудові демократії. Однак, навіть за її умов чимало громадян демократичних держав залишаються невдоволеними, виборча активність електорату і далі зменшується (у 2001 році явка виборців на парламентських виборах країн ЄС відповідно складала: 59% у Великобританії; 33% у Франції; 32,5% у Німеччині; в інших країнах ЄС цей відсоток ще менший [7]), зростає масштабність екстремістських закатів, які, на думку деяких політологів [8], відбивають настрої виборців, чії голоси не беруться до уваги. Середньостатистичний громадянин голосує один раз за кілька років і мало впливає на результати виборів. Не останнім чинником є той факт, що все частіше підбиття підсумків виборів закінчується гучними скандалами, пов'язаними з фальсифікацією підсумків голосування. Як наслідок – потреба пошуку нових засобів зацікавлення виборців у підтримці демократії, спроби зробити процедуру волевиявлення більш прозорою, привабливою насамперед для молоді, яка традиційно ігнорує виборчі дільниці. Одним з компромісних рішень існуючих проблем у недалекому майбутньому можуть стати електронні вибори.

Ідея електронних виборів не є новою. Так, ЕОМ уже змінюють традиційні паперові бюлетені в ряді країн: Японія – з 2001 року [9]; США – з 2002 року [10]; Індія – з 2004 року [11]; Великобританія – з 2002 року [12];

Німеччина – з 2002 року [13]¹. А деякі країни стали на шлях впровадження принципово нової технології таємного голосування – системи голосування через Інтернет, що охоплює весь цикл виборчого рішення, починаючи з реєстрації виборця і закінчуючи підбиттям підсумків: США – з 2002 року; Швейцарія – з січня 2003 року; Великобританія – з травня 2003 року; Естонія – планується з 2005 року; Росія – планується з 2006 року.

В Україні ні електронно-сенсорне голосування, ні дистанційні вибори через Інтернет поки що не використовувалися. Але зважаючи на загальні тенденції світової інформатизації², запровадження дистанційних виборів в Україні можна очікувати приблизно у 2008–2010 рр. Ця тема вже набула певної популярності серед політологів, а ряд громадських організацій України, що працюють у сфері інформаційних технологій, підписали договір про співробітництво, в одному з пунктів якого йдеться про взаємодію щодо репрезентації громадської думки з метою впровадження, зокрема, електронних виборів та електронного уряду в Україні [14]. Отож, законодавцю вже сьогодні слід розробляти нормативно-правову базу, яка буде регламентувати впровадження та використання новітніх виборчих технологій, а правоохоронцям – механізми протидії потенційним правопорушенням у цій сфері.

Популяризатори електронного голосування за допомогою мережі Інтернет наголошують на таких перевагах цієї технології:

1. Зручність процедури і мінімальні витрати часу на голосування. Відпадає необхідність йти до виборчої дільниці – наразі свій вибір можна реалізувати безпосередньо зі своєї домівки чи офісу, що особливо актуально для інвалідів, людей похилого віку, осіб, що на час голосування знаходяться на відпочинку, в т.ч. за кордоном, громадян, що проживають у віддаленій місцевості і просто дуже зайнятих виборців. Як наслідок – потенційне підвищення активності електорату.

2. Низькі витрати на проведення виборів. Інтернет-провайдери і власники телекомунікаційних мереж мають з готовністю надати своє вже існуюче обладнання для проведення голосування, ніяких нових, значних витрат технології голосування через Інтернет, буцімто, практично не вимагають.

3. Об'єктивність (неупередженість машин) при підрахунку голосів і підведенні підсумків голосування [6, с.12].

Провівши аналіз звітів незалежних експертних комісій щодо результатів впровадження технологій електронного голосування [1, 15, 16, 17]), автор хотів би відзначити низку проблем, що виникають при реалізації систем електронного голосування попри застосування найбільш сучасних програмно-апаратних засобів, інформаційних технологій³ і значних фінансових вливань:

¹ Йдеться про *електронно-сенсорне голосування*, коли виборці на виборчих дільницях замість заповнення паперових бланків фіксують свій вибір за допомогою ЕОМ.

² Зазвичай нові технології, які запроваджені США, в Росії впроваджуються через 3-4 роки, а в Україні через 1-2 роки після РФ, наприклад, використання електронного підпису.

³ У США до розробки системи залучено корпорації Microsoft, B&I Corporation, комп'ютерні компанії Dell Computers і Unisys.

1. Очікуване підвищення активності електорату не відбувається – наприклад, у Великобританії виборча активність за допомогою голосування через Інтернет в середньому підвищилась лише на 2% [18].

2. Висока вартість впровадження проєктів технології інтернет-голосування обумовлена тим, що жодна з існуючих глобальних інформаційно-комунікаційних мереж зв'язку не забезпечує 100% відповідність технічним вимогам¹, тому їхнє використання для проведення голосування потребує значної модернізації, як наслідок – дуже значних фінансових і матеріальних витрат. Наприклад, для США перший експеримент коштував 6200000 \$ (74000 на одного «інтернет-виборця» відповідно).

3. Неможливість забезпечення абсолютної анонімності голосування за допомогою таких технологій. Дана проблема відноситься до класу не вирішуваних навіть при використанні багатоступеневого доступу на сервер² голосування і динамічної адресації [19, с.262-270]. За висновком досліджень науковців університету De Montfort University, електронні моделі голосування є порушенням прав людини щодо вільного анонімного волевиявлення – до Євросуду вже подано кілька скарг від жителів Ліверпуля (Великобританія), де мешканцям адміністративних округів розсилались паролі для електронного голосування і багато-хто отримав чужі коди (при складанні списків виборців використовувалась неактуальна стара інформація).

4. Неможливість забезпечення абсолютного захисту від несанкціонованого доступу до проміжних результатів голосування, що містяться в базах даних на серверах виборчих комісій всіх рівнів. В результаті інформація про хід голосування може бути використана для спроби змінити результати голосування, зірвати вибори, підкупити виборців або включення адміністративного ресурсу тощо.

5. Не вирішено однозначно проблему автентифікації (встановлення особи виборця під час реєстрації) – унеможливлення голосування за іншого громадянина з допомогою Інтернету, і пов'язану з нею проблему надійності ключів доступу на сервер голосування. Якщо виборець завчасно отримує ключ для доступу на сервер голосування, то тривалий період зберігання суттєво знижує надійність цих ключів, але якщо видавати виборцю ключ кожного разу безпосередньо напередодні виборів, то анулюється основна

¹ Інформаційно-комунікаційна мережа для голосування повинна мати розгалужену радіально-кільцеву топологію, багаторазове резервування, високу надійність і дуже велику пікову пропускну здатність. Висока пікова пропускна здатність необхідна для того, щоб до мінімуму скоротити час очікування для доступу на сервер голосування. Резервування трафік мережі повинно здійснюватись як за допомогою наземних кабельних і радіорелейних ліній зв'язку, так і з використанням супутникових засобів зв'язку. Слід забезпечити надійний захист від диверсій і атак терористів. Не менш сміливою є операція ретельного пошуку апаратних і програмних «закладок», що потребує наявності висококваліфікованого об'єктивного персоналу і спеціального унікального, дуже дорогого встаткування (такий пошук є обов'язковим напередодні кожних виборів з метою недопущення можливості фальсифікації підсумків голосування).

² Надпотужний комп'ютер, що використовується як віртуальний електронний аналог виборчої дільниці.

перевага голосування через Інтернет – відсутність потреби відвідування виборчої дільниці виборцями напередодні голосування.

6. Не розроблений надійний механізм захисту від спроб багаторазового доступу на сервер для кількратного голосування одного і того ж виборця.

7. Можливість створення фальшивого (проміжного) сервера для голосування, використовуючи викрадене програмне забезпечення (паролі, ключі тощо). Він матиме можливість акумулювати варіанти голосування реальних виборців, змінювати їх у «потрібну» сторону і відправляти мережею на реальний сервер голосування. Цілком можлива така організація фальшивого сервера, при якій ні виборці, ні виборчі комісії нічого не помітять¹.

8. Можливе втручання спецслужб через мережу Інтернет для контролю ходу голосування або корегування підсумків голосування.

9. Можливе викривлення результатів голосування через програмно-технічні помилки ЕОМ. І хоча вірогідність такої помилки наближується до нуля, та її наслідки можуть бути вражаючими. Підтвердженням цьому є численні факти – за звітом Організації Voting Technology Project, через програмні збої або труднощі у користуванні електронними машинами під час виборів у місцеві органи влади в США у 2003 році було «загублено» 1500000 голосів виборців. А в штаті Індіана, навпаки, 5352 виборці подали 144000 бюлетенів у комп'ютерну систему [10].

10. У системах дистанційного голосування відсутній будь-який захист виборців від насильницького примусу, тоді як у традиційній технології є можливість контролю за збереженням таємності голосування.

11. Недостатня доступність такої форми голосування через відсутність підключення більшості особистих комп'ютерів громадян України до мережі Інтернет².

Але, незважаючи на значну кількість проблем, що перешкоджають розвитку і впровадженню електронних виборчих технологій, на нашу думку, існує можливість впровадити новітню електронну технологію, що забезпечить механізм протидії правопорушенням у сфері використання комп'ютерної інформації під час здійснення Інтернет-голосування в Україні. Таким рішенням може стати вживлення електронного чіпу з запрограмованою в ньому інформацією про ідентифікаційний номер фізичної особи

¹ Описи досить ретельно пророблених проектів такого роду уже можна знайти в мережі Інтернет. Витрати на таку фальсифікацію в остаточному підсумку будуть значно меншими, ніж витрати на спробу фальсифікації результатів голосування, що проводиться за класичною технологією таємного голосування з використанням паперових бюлетенів.

² Для дієвого поширення настроїв громадськості через дистанційне голосування, комп'ютери й модеми потребують ширшого розповсюдження навіть в США, які на даному етапі є лідером в галузі розвитку і впровадження інформаційних технологій. Навіть у Каліфорнії, яка володіє найбільшою у світі комп'ютерною і модемною мережею, середньостатистичним користувачем «он-лайн» служб є біла людина чоловічої статі, з вищою освітою, високим достатком і не молодша 29 років. (Але дана категорія електорату традиційно є політично активною, відсоток явки таких виборців до виборчих дільниць найвищий і не потребує додаткових стимулювань). В Україні кількість користувачів Інтернету взагалі є мізерною (близько 5 % населення).

платника податків та індивідуальний особистий електронний підпис у пластикову картку-паспорт громадянина України. Кожен виборець обов'язково буде отримувати цей ключ, та оплачуватиме витрати на його створення, відшкодовуючи вартість пластикового карт-паспорту при заміні останнім традиційних паперових паспортів, яка врешті-решт на нас чекає. Залишиться сплатити витрати на спеціальні «картрідери», що мають підключатися до комп'ютерів виборців для зчитування інформації з електронного чіпу.

При реалізації такого механізму суттєво зменшиться вірогідність втрати чи викрадення такого ключа, значно підвищиться прозорість виборів (процедура підрахунку голосів має бути динамічною). Здійснивши волевиявлення, виборці зможуть зайти на Web-сайт Центрвиборчкому, щоб пересвідчитися, що його унікальний номер фізичної особи платника податків стоїть саме напроти тієї особи (партії), за яку він проголосував, і в разі виявлення невідповідності оперативно відреагувати, звернувшись до правоохоронних органів. Щоправда, слід врахувати розміри витрат на вирішення цих звернень, готуватися до фіктивних звернень і спекуляцій політиків, які захочуть «відкупити» голоси.

З викладеного вище можна зробити наступні висновки:

А) Світовий досвід використання новітніх електронних виборчих технологій голосування через Інтернет не виправдовує себе через те, що:

– вартість дистанційного голосування через мережу Інтернет або будь-яку іншу мережу виявилось не набагато дешевшим, а подекуди набагато дорожчим, ніж голосування за традиційною схемою;

– відсутність реальної можливості побудови мережі для електронної системи голосування на базі існуючих комерційних мереж загального користування;

– руйнацію такими системами основних принципів голосування, прийнятих у демократичному суспільстві (анонімність голосування та рівність виборців, виражена в принципі «одна людина – це один голос»);

– унеможливлення спостереження за перебігом процесу голосування з боку громадськості, преси, спостерігачів і виборчих комісій різного рівня, через великий територіальний розподіл комп'ютерних терміналів доступу до мережі Інтернет;

– створення принципово нового «полігону» заробітку, перевірки та підвищення «майстерності» для комп'ютерних «хакерів» – маніпулювання виборчою комп'ютерною інформацією, фальсифікування результатів виборів.

Б) Враховуючи зазначене та те, яких змін повинна зазнати вітчизняна нормативно-правова база, вважаємо, що на даному етапі впровадження дистанційних виборів в Україні є недоречним. Незважаючи на численні недоліки, класичні технології таємного голосування (з використанням паперових бюлетенів) значно більше задовольняють основним принципам голосування в демократичному суспільстві, ніж Інтернет-голосування.

В) Разом з тим, в зв'язку із стрімким розвитком технологій рано чи пізно аналогічні електронні виборчі технології замінять традиційні і в Україні. Отож, щоб в майбутньому не допустити переходу контролю над дисти-

ніційними виборами України в руки закордонних корпорацій, вже сьогодні необхідно проводити низку невідкладних заходів, якими, на наш погляд, є:

- адаптація вітчизняного законодавства до світових стандартів;
- вдосконалення системи правоохоронних органів щодо протидії правопорушенням у сфері використання комп'ютерної інформації;
- започаткування науково-дослідного інституту «електронного уряду, новітніх виборчих систем і технологій», введення посади «генеральний конструктор виборчих систем і виборчих технологій»;
- розробка вітчизняних систем електронного голосування через Інтернет;
- впровадження запропонованої нами новітньої технології вживлення електронного чіпу з запрограмованою в ньому інформацією про ідентифікаційний номер фізичної особи платника податків та індивідуальний особистий електронний підпис, у пластикову картку-паспорт;

Г) Вже сьогодні необхідно впроваджувати електронно-сенсорне голосування, при якому відпадає потреба у виборчому бюлетені¹.

Лише обмін інформацією, передовим досвідом і об'єднання зусиль з іншими державами дозволить Україні розвивати нові безпечні технології і гарантувати громадяниніві можливість особистого волевиявлення, не побоюючись фальсифікації голосування.

Список літератури: 1. Декларація глав держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав «Про міжнародні зобов'язання в галузі прав людини і основних свобод» від 24.09.93 // Информационный вестник Совета глав государств и Совета глав правительств СНГ «Содружество». № 4(12). 1993. 2. Декларація ООН з соціально-правових питань «Всесвітня декларація прав людини» від 20.12.48 // Електронна база даних нормативних актів «Юрисконсульт 2.1» від 15.04.2004. 3. Конвенція Співдружності Незалежних Держав «Про права та основні свободи людини» від 26.05.95 // Дипломатический вестник МИД Российской Федерации. № 7. 1995. 4. Конституція України // Відомості Верховної Ради. № 30. 1996. 5. Постанова Верховної Ради України № 757-XIV від 17.06.99 «Про заходи державної політики в галузі прав людини» // Відомості Верховної Ради. № 35. 1999. 6. Макаров Б.А. Прозрачные технологии тайного голосования избирательными бюллетенями // Политический маркетинг. №1. 2002. 7. Александр Полозов. Демократия через Интернет: Западной молодежи предложили новое развлечение – нажатием кнопки президента. www.uralvlast.ru/arts/?article_id=8050 8. Електронні вибори // Спостерігач. № 12(7). 1995. 9. В Японії введуть електронні вибори // Коммерсантъ. № 21. 2001. 10. Электронные выборы по-американски. – www.ione.ru/scripts/events.asp?id=15058., – iOne.ru: электронное средство массовой информации; свидетельство о регистрации в Министерстве РФ по делам печати, телерадиовещания и средств массовой информации Эл № 77-4495 от 12.04.2001 11. Иван Карташев. Индия проводит выборы с помощью компьютеров. – www.biz.compulenta.ru/2004/4/21/46475/?ref=story., – lenta.ru: электронное средство массовой информации; свидетельство о регистрации в Министерстве РФ по делам печати, телерадиовещания и средств массовой информации Эл № № 77-4400

¹ Окрім зазначених вище перспектив такого рішення, слід звернути увагу на те, що при формуванні електронних виборчих дільниць на базі загальноосвітніх шкіл доведеться дбати про їх комп'ютеризацію й оновлення парку застарілих шкільних ЕОМ, що в майбутньому принесе значні результати у справі інформатизації України, підвищення загально-го рівня комп'ютерної грамотності населення.

12. First E-elections «within 10 years» itn2/279/2. – www.cabinet-office.gov.uk 13. Евгений Тейзе. Немцы будут голосовать нажатием клавиши. «Stern», 2002 р., www.podrobnosti.com.ua/technologies/2002/09/14/36388.html 14. Договір про співробітництво громадських організацій України, що працюють у сфері інформаційних технологій «Меморандум про спільні дії громадських організацій у розвитку та впровадженню інформаційних технологій у всіх сферах суспільного життя в Україні». e-ukraine.org.ua/index.php?mod=memorandum 15. Eric A. Fischer. Election Reform and Electronic Voting Systems (DREs): Analysis of Security Issues., <http://avirubin.com/vote/crsreport.pdf> 16. Fraud Feared In Electronic Voting Machines., www.geek.com/news/geeknews/2003Oct/gee20031009022127.htm 17. The Voting Machine Controversy Needs An Expert Voice Of Reason., www.e-gwinnett.com/hotsheet/_articles/00000c85.htm 18. Электронные выборы – основа демократии. www.ione.ru/scripts/events.asp?id=5205., iOne.ru: электронное средство массовой информации; свидетельство о регистрации в Министерстве РФ по делам печати, телерадиовещания и средств массовой информации Эл № № 77-4495 от 12.04.2001 19. Яворски Д., Перроун П. Система безопасности Java. Руководство разработчика. М., 2001.

Надійшла до редколегії 14.09.05

В.Є. Солоха

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ МІЖ СОБОЮ ТА З ІНШИМИ ПРАВООХОРОННИМИ СЛУЖБАМИ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ОСОБИСТОГО ПОШУКУ

Оперативно-розшукова діяльність являє собою особливу правоохоронну функцію. Особливість цієї функції в першу чергу виявляється у тому, що вона носить переважно негласний характер і спрямована на отримання інформації, що використовується для виявлення, попередження та розкриття злочинів, розшуку злочинців, які переходять від слідства до суду, а також безвісно відсутніх осіб. Питання взаємодії та координації діяльності оперативних підрозділів набуває особливої актуальності, коли злочинність носить різноманітний характер, глибоко законспірована, а їй протистоїть діяльність розгалуженої мережі підрозділів правоохоронних органів, що потребує упорядкування, взаємозв'язку, узгодженості їх спільних дій, відповідної підпорядкованості і маневру силами та засобами [1, с.140].

Проблемам взаємодії оперативних підрозділів між собою, іншими правоохоронними органами та населенням були присвячені роботи О.М. Бандурки, С.О. Дідоренка, О.Ф. Долженкова, Г.О. Душейка, В.П. Євтушка, І.П. Козаченка, В.Д. Пчолкіна, В.Л. Регульського та інших авторів. Але такий специфічний метод оперативно-розшукової діяльності, як особистий пошук, ще не знайшов свого детального висвітлення, і питання взаємодії при його проведенні потребують подальшої наукової розробки.

У фахових виданнях з проблем управління визначено три моделі такої діяльності: 1) кожний елемент, як складова частина системи, здійснює свою роботу незалежно один від одного (сумісно-індивідуальна діяльність); 2) загальна задача виконується послідовно кожним елементом, час-